

УДК 332.146.2

Ю. О. Солодовник

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ УПРАВЛІНСЬКИХ І КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ ВПРОВАДЖЕННЯ Й ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРОГРАМ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНО-ОЗДОРОВЧОГО КОМПЛЕКСУ

***Анотація.** У статті обґрунтовано доцільність вдосконалення організаційного механізму дослідження корупційних та управлінських ризиків функціонування курортно-рекреаційного комплексу, враховуючи специфіку функціонування соціально-економічних програм розвитку рекреаційно-оздоровчого комплексу в сучасних умовах. Запропонована класифікація корупційних та управлінських ризиків у ефективності туризму, що надасть змогу більш комплексно і детально підходити до аналізу та планування результатів діяльності рекреаційної сфери.*

***Ключові слова:** державне регулювання рекреаційної сфери, рекреація, туризм, туристична галузь.*

***Summary.** In the article the feasibility of improving organizational mechanism study of corruption and risk management operation of the resort and recreation complex, given the specifics of the operation of socio-economic development programs of recreation and fitness complex in the modern world. The classification and management of corruption risks in the effectiveness of tourism will enable more comprehensive and detailed approach to the analysis and planning of performance recreational areas.*

***Key words:** government regulation of tourism, recreation, tourism, the tourism industry.*

Постановка проблеми. У процесі розробки та реалізації соціально-економічних програм розвитку рекреаційно-оздоровчого комплексу України кожен суб'єкт планування зіштовхується з невизначеними факторами зовнішнього і внутрішнього середовища, які впливають на подальші стратегічні рішення. Збалансований розвиток рекреаційно-оздоровчого господарства як специфічної сфери економіки напряму залежить від наявності рекреаційно-оздоровчого ресурсу на певній території.

Специфіка функціонування рекреаційно-оздоровчого комплексу зумовлює виникнення певної сукупності специфічних ризиків, які є характерними при здійсненні економічної діяльності у цій галузі, а також невизначеностей, що можуть призвести до виникнення цих ризиків.

У сучасних умовах господарювання все більшого значення для підприємств набувають заходи щодо прогнозування макро- та мікропроцесів у тій чи іншій сфері економіки. Зміни досить стрімко мінливої кон'юнктури ринку та середовища

функціонування намагаються спрогнозувати за допомогою результатів маркетингових та статистичних досліджень за останні декілька років, що знижує ймовірність невдачі, але не гарантує усунення ризику повністю та досягнення бажаного результату. Проте такий підхід є дещо спрощеним, оскільки не виявляє всіх причин можливих змін в поведінці потенційних споживачів рекреаційно-оздоровчих послуг, що зазвичай пропонуються оздоровчими закладами України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти регулювання системи ризиків функціонування рекреаційно-оздоровчого комплексу висвітлені у працях вітчизняних і зарубіжних вчених: Ю. В. Алексеєвої, В. К. Бабарицької, І. В. Валентюк, А. П. Дуровича, В. Ф. Кифяка, В. І. Цибуха, В. А. Шульги, Дж. К. Холловея та інших. Проте на сучасний момент деякі теоретичні аспекти оцінки корупційних та управлінських ризиків залишаються недостатньо дослідженими. Слід приділити увагу подальшому вивченню підходів стосовно тлумачення поняття і сутності ко-

© Ю. О. Солодовник, 2014

рупційних та управлінських ризиків саме в рекреаційно-оздоровчій сфері нашої країни.

Мета статті — визначити поняття корупційних та управлінських ризиків функціонування курортно-рекреаційного комплексу, враховуючи специфіку його діяльності та особливості господарювання в сучасних умовах. Для досягнення поставленої мети необхідно систематизувати теоретичні підходи щодо трактування й уточнення поняття «ризик» взагалі та надати визначення ризиків функціонування.

Виклад основного матеріалу. У сучасній науковій літературі надаються різні визначення та класифікації ризиків. Причому їх сенс у будь-якому випадку зберігається, а змінюється лише сфера, у якій виявляються певні ризики. Залежно від зміни внутрішнього та зовнішнього навколишнього середовища ризики здатні посилювати або послаблювати свій вплив на процес відтворення та його суб'єктів. Усі ці ознаки можуть бути притаманні ризикам на мікро-, макро- та національному рівні. Однак якщо накопичення ризиків до критичних масштабів на рівні корпорації зачіпає інтереси її власників, партнерів та персоналу, на рівні державних установ — інтереси низки суб'єктів господарювання й управління, то на рівні країни — інтереси національної держави, що загрожує їй банкрутством, зниженням міжнародного авторитету, а в крайньому випадку — втратою державної незалежності.

У процесі господарювання, враховуючи особливості ринкових перетворень, аналіз, оцінка та управління ризиками повинні стати невід'ємною складовою прийняття тактичних та стратегічних рішень щодо функціонування підприємств у рамках рекреаційно-оздоровчих комплексів, оскільки повністю уникнути їх або ж застрахуватися від усіх ймовірних та неймовірних їх проявів неможливо. Ризик може проявлятися як в отриманні непередбаченого прибутку понад норми, так і в понесенні втрат, пов'язаних з виконанням якихось дій чи настанням певних подій. Усвідомлення факту виникнення ризикової ситуації веде до постійних творчих пошуків та стимулює суб'єктів державного регулювання самостійно приймати рішення щодо розв'язання нагальних проблем, наслідки яких можуть бути як негативними, так і позитивними.

Виникнення та настання ризику пов'язане не тільки з об'єктивною природою процесів та явищ, що проходять у зовнішньому та внутрішньому середовищі функціонування, а й із суб'єктивною природою особи, що приймає управлінські рішення, зокрема, часто у відповідальних осіб виникає невпевненість в правильності прийнятих рішень у зв'язку з незнанням, недостатньою інформованістю, незначним досвідом у цій сфері діяльності, індивідуальними особливостями психологічного сприйняття тих чи інших непередбачених ризикових ситуацій та форс-мажорних об-

ставин з негативними наслідками. Таким чином, серед причин виникнення ризику розглядають також і суб'єктивізм керівника в прийнятті управлінських рішень, що пов'язано з різномірним сприйняттям відповідальною особою тієї чи іншої загрозової чи кризової ситуації, її емоційно-психологічними особливостями, досвідом та діловими якостями [3, с. 114–120].

Слід окремо визначити негативні тенденції, що склалися в туристично-рекреаційному природокористуванні в цілому та є основними причинами ризиків:

— відсутній дієвий економічний механізм, який би націлював на ефективне, з позицій збалансованого підходу, освоєння курортно-рекреаційного потенціалу;

— відзначається нечіткий розподіл регіональних і місцевих повноважень на територіях курортно-рекреаційного статусу, що потребує обґрунтування напрямів їх удосконалення;

— недостатнє забезпечення реалізації стратегічно вигідних і екологічно та економічно привабливих інвестиційних проектів, які б передбачали комплексний розвиток найбільш перспективних рекреаційних територій в регіональному вимірі;

— слабкий економічний моніторинг наслідків як потенційної, так і існуючої господарської діяльності.

Аналіз тих ризикових ситуацій, що вже настали та на сучасний момент розвиваються, а також негативних наслідків дає можливість апарату управління визначити взаємозв'язки між найбільш характерними факторами ризику та їх вплив на фінансово-господарську діяльність. Як відомо, виникнення певного ризику може викликати настання споріднених ризикових ситуацій та/або додаткових негативних наслідків. У такому разі представники державного регулювання розвитку рекреаційно-оздоровчих комплексів можуть передбачити настання ризиків, пріоритетних для цієї сфери економіки, та прийняти запобіжні міри.

На теперішній момент слід розрізняти декілька теоретичних підходів, представники яких трактують поняття ризику як:

а) невизначеність щодо настання певної події або ж її наслідків;

б) подію негативного характеру, що може настати за певних умов;

в) характеристику господарської ситуації з ймовірністю виникнення непередбачуваних наслідків;

г) стиль ділової поведінки суб'єкта ризику в результаті аналізу ризикової ситуації та ймовірності настання негативних для підприємства наслідків;

д) дію або діяльність в умовах невизначеності ситуації, наприклад, з метою максимізації доходу або ж мінімізації витрат, що пов'язано з індиві-

дуальними особливостями сприйняття ризику — схильності/несхильності до нього.

Головна група ризиків пов'язана з можливістю неефективного управління реалізацією програми — ризиками управління. Ризики в першу чергу пов'язані з низькими показниками ефективності взаємодії зацікавлених сторін, що може спричинити порушення запланованих термінів реалізації програми розвитку рекреаційно-оздоровчого комплексу чи взагалі невиконання її мети і завдань, недосягнення планових значень показників.

Послаблення державного контролю (в межах адміністративної реформи) щодо діяльності органів місцевого самоврядування на регіональному та субрегіональному рівнях, в умовах слабкості інститутів громадянського суспільства поза межами великих міст, може стати причиною зростання порушень законодавства у процесі діяльності органів місцевого самоврядування.

На сучасний момент цю тенденцію, зокрема, можна відстежити на прикладі норм статутів окремих територіальних громад, які обмежують право місцевої ініціативи [1, с. 13].

Слід зазначити, що значимість впливу місцевого регулювання у сфері туристичних послуг регіону має подвійну спрямованість. З одного боку, місцева влада повинна забезпечити гідний рівень відпочинку громадянам задля поліпшення демографічної ситуації та оновлення трудових ресурсів території. З іншого боку, створення конкурентоспроможних умов відпочинку у межах певної країни дозволить залучити додаткові кошти до державного та місцевих бюджетів через вітчизняну систему оподаткування. У свою чергу ланцюговим ефектом відбудеться збільшення маси споживачів рекреаційних послуг — як внутрішніх так і іноземних. Однак потрібно створити відповідні умови та безпосередньо проконтролювати ситуацію щодо створення конкурентоспроможного, з одного боку, та доступного — з іншого, туристичного комплексу.

Відповідно до цього основними складовими контролю системи державних та місцевих органів управління рекреаційно-оздоровчими комплексами є облік і контроль за фінансовою діяльністю, необхідним раціональним і перспективним плануванням розвитку санаторно-курортних закладів, залученням вітчизняних та іноземних інвестицій і туристів, але на сьогоднішній день тенденції в цьому напрямі негативні:

— нераціональне використання рекреаційних ресурсів і забруднення навколишнього середовища;

— безсистемність розвитку рекреаційних комплексів;

— невідповідність рекреаційних підприємств світовим стандартам;

— відсутність централізованого планування обсягів послуг, що надаються, з урахуванням потреб;

— відсутність соціально-економічних стимулів збільшення обсягів і якості послуг.

Основними умовами мінімізації управлінських ризиків є [3]:

— формування ефективної системи управління реалізацією соціально-економічної програми розвитку рекреаційно-оздоровчого комплексу;

— проведення моніторингу результативності реалізації соціально-економічної програми розвитку рекреаційно-оздоровчого комплексу;

— регулярна публікація звітів щодо ходу реалізації соціально-економічної програми розвитку рекреаційно-оздоровчого комплексу;

— контроль реалізації угод про взаємодію із зацікавленими сторонами в рамках державно-приватного партнерства.

Поруч з управлінськими ризиками завжди необхідно розглядати корупційні ризики, пов'язані з проблемами взаємодії державного та приватного секторів у рамках державно-приватного партнерства. Серед зазначених ризиків ми виокремили такі [2, с. 6]:

— загальну складність процедури надання адміністративних послуг;

— необґрунтовано великі строки надання окремих адміністративних послуг;

— брак інформації про процедуру надання адміністративних послуг;

— обмежений доступ до адміністративних органів, що надають послуги (обмежений час прийому, черги тощо).

Запобігання виникнення подібних ризиків, на нашу думку, допоможуть такі заходи:

— розвиток електронного документообігу, зокрема використання електронної пошти для замовлення адміністративних послуг;

— спрощення процедури надання адміністративних послуг;

— зменшення строків надання адміністративних послуг (із цією метою провести перегляд чинного законодавства);

— відмова від територіального монополізму при наданні адміністративних послуг та надання приватним особам альтернативних варіантів вибору адміністративного органу для отримання адміністративної послуги.

Разом з управлінськими та корупційними ризиками необхідно розглянути ще одну категорію ризиків, пов'язаних із системою управління розвитком рекреаційно-оздоровчого комплексу, — кадрові.

Кадрові ризики зумовлені істотним дефіцитом висококваліфікованих кадрів у сферах рекреації і туризму, що знижує ефективність роботи всього комплексу в цілому.

Зниження впливу цієї групи ризиків передбачається допомогою (на державному та регіональному рівнях) у забезпеченні припливу висококвалі-

ліфікованих кадрів та проведенні перепідготовки існуючих спеціалістів.

Висновки з проведеного дослідження і перспективи подальших розвідок із цього напрямку. На теперішньому етапі розвитку сучасних відносин господарювання ризик є характерною ознакою функціонування підприємств різних сфер діяльності. Зараз існує декілька підходів щодо трактування поняття «ризик», проте в більшості випадків під ризиком розуміють можливість настання певних подій з негативними наслідками в результаті виконання дій.

Зважаючи на диференціацію рекреаційних ресурсів та рівня рекреаційного потенціалу по усій території України, слід відзначити, що ініціатива стосовно управління розвитком територіальних рекреаційних комплексів повинна надходити від місцевих органів влади. Адже на формування політики функціонування кожного регіонального комплексу впливає низка зовнішніх факторів:

- сезонність;
- склад та структура рекреаційних ресурсів;
- розвиненість інфраструктури;
- клімат;
- логістичні маршрути;
- демографічна ситуація;
- маркетингова складова;

- екологічне становище в регіоні;
- та інше.

Література

1. Гулич О. Науково-методичні підходи та алгоритм розробки регіональних програм розвитку рекреаційної сфери / О. Гулич // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Ринкова трансформація України: проблеми та перспективи : збірник наукових праць / НАН України. Інститут регіональних досліджень. — Л., 2004. — Вип. 1 (XLV). — 623 с.
2. Корупційні ризики надання адміністративних послуг та контрольно-наглядової діяльності в Україні / [Ігор Коліушко, Віктор Тимошук, Олександр Банчук та ін. Ірина Бекешкіна] ; Центр політико-правових реформ, Фонд «Демократичні ініціативи». — К. : Москаленко О. М. ФОП, 2009. — 196 с.
3. Молнар О. С. Функції та структура туристично-рекреаційного комплексу регіону [Електронний ресурс] / О. С. Молнар, В. В. Сержанов, Ф. А. Вазинський // Науковий вісник Ужгородського університету : збірник наукових праць. — 2008. — № 26. — Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Nvuu/Ekon/2008_26/statti/2_1.htm.